

Doktor Janez Gogala, ustanovnik „Marijanišča“

(Spisal —e—.)

Dom in Svet« si je izbral važen nalog, prinašati slavnih mož dobre slike in kratke življenjepise. Dosedaj smo gledali sloveče prvake na polju vede in umetnosti, odlične v slovstvu, godbi in drugih strokah znanstvenih. Mož, katerega danes vidite v podobici, ne pripada samo v eno ali drugo onih strok, ampak vsestransko izobražen, je bil v obče dobrotnik človeštva, zavetnik sirot in zapuščenih naših rojakov. Zato menimo, da ni zoper naš namen, ako najlepše poteze iz življenja njegovega tukaj priobčimo.

Prijazno mesto Kranj je rojstni kraj Gogalov. Dne 22. junija l. 1825. je zagledal luč sveta. Stariši njegovi so bili premožni pa tudi verni in pošteni, kakor

mora biti pravi Gorenjec. Mladi Janez razvijal se je lepo telesno in duševno. Minil je hitro čas igrač in treba je bilo prijeti za knjige. Dovršil je tri razrede v Kranju in moral se je odločiti, ali bode še dalje hodil v šolo, ali pa bode ostal doma in pomagal očetu. Deček sam ni silil v šolo, skrbna mati pa je pregovorila očeta, da je dal Janeza jeseni l. 1838. v Ljubljano v prvo latinsko šolo. Začetek je bil težak, ker ga je misel na dom in prejšnjo prostost motila pri učenju. Ko pa je spoznal

materine želje in očetovo trdno voljo, poprijel se je in stanovitno držal učenja, da je prav dobro izvršil gimnazijo.

Poleg svojih opravil je Gogala poučeval po nekaterih dobrih hišah dižake in se pri tem navzel tistega zunanega

lika, kateri ga je spremljal celo njegovo življenje. Obnašanje njegovo je bilo dostojno in plemenito, nikakor pa ne prisiljeno.

Razvedrilu in zabavi ni ostajalo mnogo časa, vendar je Gogala rad hodil v gledališče k dobrim poštenim igram. Najbolj pa ga je mikalo modroslovje.

Tako je izvršil gimnazijo leta 1847. popolnoma sposoben za vsak strokoven pouk. Radovedni so čakali tovariši in znanci, kam se bode obrnil vrli Gogala. Celó svoboden je bil pri izbiranju svojega stanu. Oče in mati sta mu bila že odmrta in sestra mu je obljubila podporo za vsak slučaj.

Odločil se je za duhovski stan in vstopil v ljubljansko semenišče. Vestno je izpolnjeval svoje dolžnosti, delal je pridno. Prosti čas je porabil za igranje na glasoviru in za priučenje francoščine, kar se mu je oboje toliko obneslo, da mu je poznejša leta mnogo koristilo.

Ker se je Gogala v semenišču odlikoval, izbrali so ga v tretjem letu bogoslovja, da ga posveté v mašnika, in leta 1851. je dokončal ljubljanske šole.

Deloval je 7 mesecev na ljubljanski gimnaziji kot namestni učitelj, potem pa ga pošljejo na Dunaj, da doseže doktorsko čast, kar je tudi častno izvršil dné 4. marca 1856.

Tako je dokončal Gogala svoje učenje ter je bil, prišedši domov, 31 let star, dozorel mož, zdrav, močan po duhu in telesu; smela je torej domovina staviti nanj lepe nade.

Prvo službo je nastopil meseca julija l. 1856. kot kapelan na Vrhniki, kjer je deloval marljivo in uspešno dve leti in ostal pri dobrih ljudeh v hvaležnem spominu. Jeseni l. 1858. ga postavijo za stolnega kapelana v Ljubljani. Težavna pa imenitna je ta služba, in

dr. Gogala jo je opravljal preskrbno, kar se je kazalo zlasti v njegovih govorih, polnih visokih idej, dovršenih po obliki in zunanji ponoši. Vse to je obračalo oči vernih in predstojnikov nanj, da so sklenili odločiti mu drugo prelepo polje, bolj prikladno njegovi vednosti in gorečnosti.

Po dobro prestani skušnji je dobil dr. Janez Gogala z odlokom ministerstva dné 19. julija 1859. l. službo verskega učitelja na c. kr. zgornji gimnaziji ljubljanski. S tem se je začelo njegovo pravo delovanje. Več kot 20 let je poučeval mladino in jo vodil razumno, uneto in uspešno. Gogala je bil kot profesor veronauka na zgornji gimnaziji ves na svojem mestu. Učencem se je zdel častitljiv zavoljo svoje resnobe. Veljava njegova med profesorji in dijaki je bila obče znana, opirala se je na spoštovanje, katero je užival v vseh krogih. Gogala je bil učitelj po volji božji, ni delal samo z besedo, ampak z vsem, kar si videl na njem in slišal o njem. Zato mu bodo vsi njegovi učenci ohranili blag spomin. Ostal je v tej službi do konca šolskega leta 1882., ko je bil imenovan ljubljanski kanonik.

Po smrti tedanjega vodje v Alojzijevišču l. 1862. mu je izročil škof Widmer vodstvo tega zavoda, ker ga je njegova profsorska služba priporočala še posebej za to mesto. Ostal je vodja hiše 19 let — dolga dôba delovanja krepkega in unetega moža. Blagodejen je bil njegov trud v Alojzijevišču, ne le v glavnem oziru, da je odgojil mnogo pripravnih mladeničev za semenišče, ampak tudi za splošno omiko je skrbel s poukom v francoščini, petju in godbi, kar je gotovo prav potrebno za šolsko mladež. Gogalovo delovanje je bilo tiho in mirno, vendar njegovi predniki so nekaterikrat naznanili svoje priznanje.

Najiminitnejše je bilo, ko je leta 1880. bil imenovan častni kanonik, in prihodnje leto 1881. postavljen vodja duhovskega semenišča.

Častna je res ta služba, pa tudi polna odgovornosti, ker semenškemu vodji je izročena nada cele škofije. Gogala je dobro poznal važnost svoje službe, zato se je poprijel z vso resnobo svojih opravil. Potrebno je bilo zmanjšati mu druge opravke in mu pripomoči k bolj prostemu gibanju, zato so mu podelili 2. junija 1882. l. kanonikat ter mu odvzeli profesorsko službo, le nadzorstvo

nad srednjimi šolami v veronauku je moral prevzeti.

Prihodnje leto 1883., imenitno za celo Kranjsko, je bilo prevažno za Gogalo zaradi prihoda cesarjevega. Imel je priliko trikrat predstaviti se svetlemu cesarju: skupno s kanoniki, v Marijanišču in v posebni avdijenci v zadevah sirotišnice. Prosil je podpore in dobil je zagotovilo, toda podeljena svota ni več prišla v njegove roke. Cesarjevo naklonjenost je pokazal red železne krone tretje vrste, kateri mu je došel v septembru tistega leta.

To odlikovanje je obrnilo oči višjih na vedno tako skromnega moža. Po smrti škofa Krizostoma je bil izbran dr. Janez Gogala za škofa ljubljanskega dné 29. aprila 1884. Ta novica, za vso škofijo tako vesela, njega samega ni razveselila. Bal se je te časti in dan pred svojo smrtjo je naročil kapiteljskemu vikariju, naj sporoči odpoved njegovo cesarju. Bolezen njegova ni bila dolga, začela se je 10. aprila in 4. maja je umrl blagi gospod.

Naslikali smo njegovo življenje, kako se je razvijalo in vršilo po raznih njegovih službah, toda Gogala ni storil samo, kar mu je velevala dolžnost, storil je še mnogo več v prid človeštva

sploh in sosebno svojih slovenskih rojakov. Glavna poteza njegovega značaja je bilo usmiljenje, trudapolno delovanje za blagor bližnjega. Da zadosti zahtevam svojega srca in izdatno pomaga revežem, ustanovi dné 24. aprila 1876. l. v Ljubljani družbo sv. Vincencija v podporo revežem. Posebne skrbi je bilo treba za mnogotere sirote, dečke brez varstva, da ne ostanejo brez vse odgoje, divjaki v človeški družbi. Po velikem trudu je postavil prav tega leta še zavetišče za dečke s prijazno pripomočjo »usmiljenih sester«. Zavetišče je namenjeno otrokom takih staršev, ki imajo čez dan zunaj doma svoje delo in tedaj ne morejo ostati

pri svojih otrocih. Kolika dobrota je torej za take, da morejo čez dan biti v skrbnem varstvu!

Z ustanovitvijo zavetišča je bilo Gogali le pol želje izpolnjene, ker potreboval je še sirotišnice, to je take hiše, v kateri bi bilo mogoče zapuščene sirote popolnoma oskrbovati in izrejevati. Tudi ta želja se mu je izpolnila, ko je leta 1880. dobila Vincencijeva družba lastno hišo za sirotišče.

Mnogo dela in skrbi je še imel Gogala, predno je postavil lepo novo poslopje na Poljanski cesti in doživel veseli dan, ko je bila hiša blagoslovljena in je dobila lepo ime »Marijanišče« dné 12. novembra l. 1882. Število gojencev je raslo hitro in nove skrbi za vzdrže-

vanje so silile blagega moža, da poskrbi še za izdatno in redno podporo sirotišča, nekoliko z deželnimi ustanovami, nekoliko po odseku blagih gospej, ki so obljubile podpirati ta zavod, drugo po blagih dobrotnikih. »Marijanišče« ni le navadna šola; tu se učé otroci vsega, kar jim more koristno biti v življenju, in zlasti revežem pripomoči do kruha.

Tako je dosegel Gogala svoj blagi namen, ustregel svoji srčni želji in osrečil sto in sto revnih dečkov, ki bi bili ostali brez pouka in brez omike, zdaj pa bodo dobro odgojeni, krepki udje našega ljudstva. Postavil si je spomenik velike, žrtvovalne ljubezni do bližnjega, spomenik hvaležnosti in spoštovanja v srcu naroda slovenskega.

Divje deklice.

Na polju pšeničnem je rasti začel
In žito zatira bahati plevel.

Ko v jutranjem svitu se ptice budé,
Na njivo plevice tri mlade hité.

V goščavi ob polju pa peva nekdo
In mladim plevicam veleval tako:

»O deklice zale, pač škoda je vas,
Da solnce bi žgalo vam nežni obraz.

Pustite nam plevke na polju čez noč,
Prispeti vam hočemo malo v pomoč.

Ko solnce zatone, noč zvezde prižge,
Ko spet jih ugasne, opleto bo vse.

Zato pa naj mati doma nam spekó
Pšenično pogačo in sem prinesó!»

In mlade plevice podirjajo v vas:
»Brž mati, brž mati, postavite kvas!

Mesite pogačo iz moke lepé,
Nesite pečeno na ravno poljé,

Kjer v mladi pšenici je rasti začel
In žito zatira bahati plevel.

Nam deklice divje ga dojdejo plet,
Ko luna svoj svit bo izlila čez svet«.

Omesijo mati, pogačo spekó,
Pečeno pa k mladi pšenici nesó.

Ko solnce zatone za sinje goré,
Pa divja dekleta na njivo hité.

Pogačo pojele, poplele plevel,
Še predno petelin je peti začel.

Ko zraste pšenica, že klas rumeni,
Kmetica s pogačo na njivo hiti.

Ko mrak se razgrne in zvezde prižge,
Pa deklice divje požanjejo vse.

Hodile pšenico te deklice plet
In žet so hodile že sedem jo let.

Dekleta domača pod lipo sedé
In šivajo krila, pletó si lasé.

Nobena več pleti in žeti ne zna,
Saj v hiši domači dovolj je blagá.

Čim bolj se množi jim, kopiči blagó,
Tem bolj gospodari se v hiši skopó.

Pa pride za zimo spet mila pomlád,
V pšenici pokaže se slak in osat.

Opletí bo treba iz žita plevel,
Dušiti že mlado pšenico je jel.